

УДК: 657.432:332.8

К.А.МАМОНОВ, д-р екон. наук, О.А.БОРОВИК

Харківський національний університет міського господарства імені О.М.Бекетова

ОСОБЛИВОСТІ ПОГАШЕННЯ ЗАБОРГОВАНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ЖИТЛОВО-КОМУНАЛЬНОГО КОМПЛЕКСУ

Визначено стан та напрями розвитку житлово-комунального комплексу на сучасному етапі економічних перетворень України, запропоновано інструментарій щодо погашення заборгованості на підприємствах житлово-комунального комплексу.

Определено состояние и направления развития жилищно-коммунального комплекса на современном этапе экономических преобразований Украины, предложен инструментарий относительно погашения задолженности на предприятиях жилищно-коммунального комплекса.

Certainly the state and directions development of public utility are exposed on the modern stage of economic transformations of Ukraine, a tool is offered in relation to debt liquidation of enterprises public utility.

Ключові слова: підприємства житлово-комунального комплексу, погашення заборгованості підприємств житлово-комунального комплексу, інструментарій.

У системі управління заборгованістю підприємствами житлово-комунального комплексу (ЖКК) важливе значення в умовах трансформаційних процесів України займають методи та напрями погашення цієї заборгованості.

Проблеми функціонування житлово-комунального комплексу, формування та погашення заборгованості підприємствами досліджуються в роботах Л.А. Бернстайна, І.А. Бланка, Ю. Бригхема, Ван Хорна, В.М. Геєця, Т.М. Качали, В.В. Ковальова, Г.В. Савицької, О.С. Стоянової, Е. Хелферта [1-10]. Проте, залишаються не вирішеними питання щодо погашення заборгованості на підприємствах житлово-комунального комплексу, застосування відповідних інструментів та їх адаптація до особливостей і умов функціонування цього комплексу.

Мета дослідження полягає у систематизації підходів та інструментарію до погашення заборгованості підприємств, враховуючи особливості функціонування житлово-комунального комплексу України.

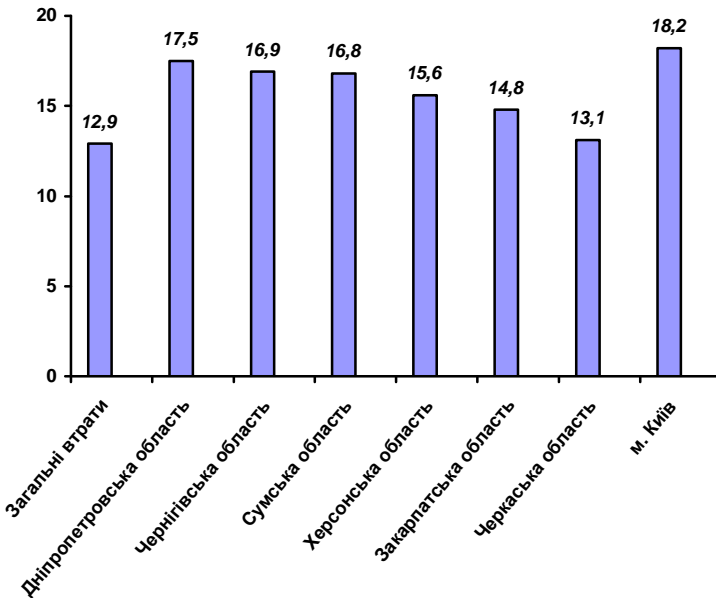
Стан житлово-комунального комплексу України характеризується як нестабільний. Так, житловий фонд складається із будинків, більшість з яких (92,6%) строком використання більш ніж 20 років. Крім того, 95,5 тис. осіб проживає у ветхому і 23,1 тис. осіб у аварійному житлі. Отже, важливими проблемними аспектами щодо житлового фонду є його недостатня комфортність, низька енергоефективність, значний фізичний і моральний знос, несистемність здійснення ремонтних робіт. У результаті аналізу стану ліфтового господарства слід вка-

зати на те, що значна питома вага ліфтів (майже 38%) терміном експлуатації 25 і більше років. Водопровідно-каналізаційне господарство визначається значним фізичним зносом основних засобів і мереж:

- четверта частина водопровідних очисних споруд відпрацювала нормативний термін амортизації;
- кожна п'ята насосна станція відпрацювала свій нормативний термін.

Слід вказати, що у понад 260 населених пунктів якість питної води не відповідає встановленим нормативам. У цілому, якість більшості наданих послуг водопровідно-каналізаційного господарства не відповідає встановленим нормам і нормативам.

Комунальна теплоенергетика характеризується значними втратами енергії в мережі (12,9%), найбільшими вони були у Дніпропетровській – 17,5%, Чернігівській – 16,9%, Сумській – 16,8%, Херсонській – 15,6%, Закарпатській – 14,8%, Черкаській областях – 13,1%, у місті Києві – 18,2% [11]. Втрати теплової енергії мають також суттєві значення (рисунок), що негативно впливає на розвиток житлово-комунального комплексу, знижує його ефективність і результативність функціонування.

Втрати теплової енергії за областями України [11]

Критичним станом характеризується сфера міського електричного транспорту. Зокрема, більшість одиниць рухомого складу має значну або критичну зношеність: трамвайних вагонів – 93%, тролейбусів – 75%. Більш ніж 20% загальної протяжності трамвайних колій та контактної мережі знаходяться в аварійному стані. Крім того, збільшення рухомого складу незначне і має несистемний характер.

Особливо гостро проявляються проблеми втрати ресурсів у житлово-комунальному комплексі на регіональному рівні, а саме:

- загальний обсяг втрат питної води на підприємствах сфери водопровідно-каналізаційного господарства варіюється від 30 до 60% від поданої в систему воду;
- втрати електричної енергії у водопровідно-каналізаційному господарстві становлять 2 млрд кВт.год.;
- втрати паливних ресурсів на опалення будинків складають 600 млн. м³ газу;
- у житловому фонді і зовнішніх мережах втрати теплової енергії становлять 30 і 25%, відповідно.

У цілому, житлово-комунальний комплекс України характеризується високим рівнем споживання енергетичних ресурсів (44%), що більш ніж у 1,5 разів перевищує відповідні зарубіжні аналоги.

Слід зазначити, що за останні роки спостерігається позитивна динаміка щодо погашення заборгованості населення за надані житлово-комунальні послуги. Зокрема, протягом січня-квітня 2013 р. населення сплатило 98,7%, заборгованість населення з оплати за відповідні послуги зменшилось у квітні порівняно із минулим місяцем на 7,6% [12]. Причому найбільшим цей показник спостерігався у Закарпатській, Львівській, Сумській та Черкаських областях (від 104,4 до 112,2 %), найнижчим він був у Харківській, Волинській областях та Автономній Республіці Крим (від 92,9 до 94,5%). Водночас, за відповідний період стан заборгованості населення залишається негативним. Так, борг населення, який складає три місяці і більше у розрізі сфер житлово-комунального комплексу має суттєві значення: за централізоване опалення та гаряче водопостачання – 30,1% власних особових рахунків, утримання будинків і споруд та прибудинкових територій – 20,9%, вивезення побутових відходів – 19,3%, централізованого водопостачання та водовідведення – 18,5%, газопостачання – 18,5% [12].

Одним із напрямів погашення заборгованості підприємствам ЖКК за надані житлово-комунальні послуги є її реструктуризація. Так, у січні-квітні 2013 р. на виконання постанови Кабінету Міністрів України від 27. 06. 2003 р. «Про затвердження Порядку погашення

реструктуризованої заборгованості та внесення поточних платежів за житлово-комунальні послуги» [13] було укладено 27,2% тис. договорів щодо погашення заборгованості на загальну суму 93,5 млн. грн., протягом 2003-2013 рр. укладено 3186,7 тис. договорів на загальну суму 2863,2 млн. грн. із яких внесено всього 70% від загальної суми. Представлені показники свідчать про неоднозначний характер запропонованого інструментарію. З одного боку, були створені умови для забезпечення погашення заборгованості населення за житлово-комунальні послуги і отримання відповідних грошових коштів у житлово-комунальний комплекс. Зокрема, Законом України «Про реструктуризацію заборгованості з квартирної плати, плати за житлово-комунальні послуги, спожиті газ та електроенергію» [14] визначено, що заборгованість за надані житлово-комунальні послуги реструктуризується населенню на термін 60 місяців залежно від суми боргу та доходів споживачів. Загальна сума платежів, що вносяться працюючими споживачами на оплату поточних платежів не повинна складати не більше 25%, а для пенсіонерів не більше 20%. Цим Законом визначені відповідні санкції за невиконання умов реструктуризації боргових зобов'язань: пеня за несвоєчасне внесення плати за житлово-комунальні послуги в розмірі, визначеному в договорі про реструктуризацію заборгованості, нараховується за кожний день прострочення, але не більше 100 відсотків загальної суми боргу, за умови відсутності заборгованості з виплати заробітної плати, пенсії, стипендії тощо [14].

З іншого боку, рівень погашення заборгованості хоч і суттєвий, проте не складає 100% розміру, що призводить до накопичення боргових зобов'язань населення.

За останні роки у практику погашення заборгованості на підприємствах житлово-комунального комплексу застосовуються досить «нові» інструменти, зокрема, форфейтингу, який полягає у тому, що здійснюється операція по придбанню фінансовим агентом (форфейтором) зобов'язання за житлово-комунальні послуги у кредитора [15]. Перевагами представленого інструменту є те, що всі ризики за борговими зобов'язаннями переходять до форейтору без права обороту на зобов'язання продавця.

Слід вказати на можливості застосування факторингових операцій на підприємствах житлово-комунального комплексу для погашення відповідної заборгованості. У цілому факторинг представляє собою комплекс операцій, спрямованих на відстрочку платежів за житлово-комунальні послуги.

За останні роки для погашення боргових зобов'язань застосовується вексельна форма, яка передбачає застосування у цьому процесі векселю.

Представлений інструментарій застосовується для погашення боргових зобов'язань на підприємствах ЖКК. Зокрема, у м. Києві для забезпечення кредиту, наданого підприємствам житлово-комунального комплексу у 2012 р. банками, було представлено під заставу комунальне майно і випущено відповідні векселя. Крім того, для погашення заборгованості цих підприємств м. Києва перед ПАТ «Київенерго» та НАК «Нафтогаз Україна» також широко застосовувались вексельні операції.

У випадку неможливості застосування вище представлених методів погашення заборгованості на підприємствах житлово-комунального комплексу застосовуються судові методи. Прикладом стягнення заборгованості із боржників є відповідні Постанови судів різних інстанцій (таблиця).

Постанови судів різних інстанцій щодо стягнення заборгованості із боржників у житлово-комунальному комплексі

Назва Постанови	Характеристика
Постанова Верховного суду України від 20 червня 2012 р.	Про стягнення заборгованості за надані комунальні послуги із комунального підприємства Вінницької міської ради.
Постанова Вищого господарського суду України від 8 травня 2012 р.	МКП «Енергоресурс» звернулось до ДТГО «Південно-Західна залізниця» про стягнення заборгованості за послуги центрального теплостачання.
Постанова Вищого господарського суду України від 1 лютого 2012 р.	ДК «Газ України» НАК «Нафтогаз України» пред'явив у господарському суді позов до відплати ДП «Житло-Плюс» про стягнення заборгованості.

Отже, на підприємствах житлово-комунального комплексу України широке застосування отримали як досудові методи, так і судові методи стягнення заборгованості за надані й отримані послуг. Застосування відповідних методів залежить від стану та особливостей формування заборгованості, споживачів, рівня взаємодії із різними групами зацікавлених осіб.

1. Бернстайн Л.А. Анализ финансовой отчётности / Л.А. Бернстайн; пер. с англ. – М.: Финансы и статистика, 1996. – 381 с.
2. Бланк И.А. Основы финансового менеджмента. В 2 т. / И.А. Бланк. – 3-е изд. – К.: Эльга, Ника-Центр, 2007. – Т. 1. – 624 с.
3. Бригхем Ю. Финансовый менеджмент. / Ю. Бригхем, Л. Гапенски; пер с англ. – СПб.: Экономическая школа, 1998. – Т. 1. – 497 с.
4. Ван Хорн. Основы управления финансами / Ван Хорн; пер. с англ. / гл. ред. Серии Я.В. Соколов. – М.: Финансы и статистика, 1997. – 800 с.
5. Геєць В.М. Нестабільність та економічне зростання у 2000-2002 рр.: монографія / В.М. Геєць. – К.: Інститут економічного прогнозування, 2003. – 344 с.
6. Качала Т.М. Територіальна організація житлово-комунального господарства України: методологія, практика та механізм регулювання: дис ... д-ра екон. наук: 08.10.01 // НАН України; Рада по вивченню продуктивних сил України. – К., 2002. – 554 арк.: [Електронний варіант]. – Режим доступу: http://librar.org.ua/sections_load.php?s=business_economic_science&id=6691&start=7.
7. Ковалев В.В. Финансовый анализ: Управление капиталом. Выбор инвестиций. Анализ отчётности // В.В. Ковалев. – М.: Финансы и статистика, 1996. – 432 с.
8. Савицкая Г.В. Анализ хозяйственной деятельности предприятия / Г.В. Савицкая. – 4-е изд., перераб. и доп. – Минск: ООО «Новое знание», 2000. – 688 с.
9. Стоянова Е.С. Финансовый менеджмент: теория и практика: учебник / Е.С. Стояновой. – М.: Перспектива, 2000. – 656 с.
10. Хелферт Э. Техника финансового анализа / Э. Хелферт; пер. с англ. – М.: «Аудит», 1996. – 663 с.
11. Комунальна теплоенергетика: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%96%>.
12. Заборгованість населення за житлово-комунальні послуги квітень 2013 р.: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://statistic.jkg-portal.com.ua>.
13. Про затвердження Порядку погашення реструктуризованої заборгованості та внесення поточних платежів за житлово-комунальні послуги. Постанова Кабінету Міністрів України від 27. 06. 2003 р.
14. Про реструктуризацію заборгованості з квартирної плати, плати за житлово-комунальні послуги, спожиті газ та електроенергію: Закон України від 20 лютого 2003 р. за № 554-IV.
15. Форфейтинг: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%>.

Отримано 05.06.2013